

УДК 349.6

DOI <https://doi.org/10.37687/2413-7189.2019.3.1>

Балюк Г.І.,

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
професор кафедри екологічного права
юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0001-5558-0142

Шарасвська Т.А.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри екологічного права
юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0003-0099-938X

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЗА НАДЗВИЧАЙНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ: ПОЛІТИКА, ПРАВО, ЗАКОНОДАВСТВО

ENSURING ENVIRONMENTAL SAFETY IN CASE OF ENVIRONMENTAL EMERGENCIES: POLICY, LAW, LEGISLATION

У статті проаналізовано розвиток національного законодавства, яке регулює відносини в сфері забезпечення екологічної безпеки, захисту територій і громадян за надзвичайних екологічних ситуацій у взаємозв'язку із сучасними політико-правовими реаліями. На сучасному етапі розвитку України законодавство у галузі екологічної безпеки, захисту населення та територій у разі надзвичайних ситуацій з навколишнім середовищем свідчить про наявність великої кількості нормативно-правових актів, необхідність прийняття яких була зумовлена аваріями, катастрофами, природними явищами, епідеміями та іншими надзвичайними ситуаціями, викликаними природними та антропогенними факторами.

Вдосконалення системи нормативно-правових актів є пріоритетним завданням, вирішення якого слід прискорити з урахуванням збільшення надзвичайних екологічних ситуацій. Більшість нормативно-правових актів, що регулюють відносини в цій галузі, не вирішують усіх проблем, що виникають внаслідок надзвичайних екологічних ситуацій, включаючи забезпечення екологічної безпеки у разі їх виникнення. Внесення численних змін та доповнень не допомогло створити досконалий механізм правового регулювання відносин у сфері забезпечення екологічної безпеки у разі надзвичайних екологічних ситуацій.

Проаналізовано розвиток національного законодавства, яке регулює відносини у галузі екологічної безпеки, захисту населення та територій у разі надзвичайних ситуацій, пов'язаних з навколишнім середовищем, за сучасних політичних та правових умов.

Встановлено, що чинна система законодавства України в зазначеній сфері являє собою складну і багаторівневу структуру. Це дозволяє розглядати її як комплексний правовий інститут, який становить сукупність правових норм, що регулюють певний вид однорідних суспільних відносин у цій сфері.

Ключові слова: екологічне право, екологічне законодавство України, екологічна безпека, надзвичайні екологічні ситуації техногенного та природного характеру, захист територій і громадян.

At the present stage of development of Ukraine, legislation in the field of environmental safety, protection of population and territories in case of environmental emergencies indicates the presence of a large number of legal acts, the necessity of which are caused by accidents, catastrophes, natural disasters, epidemics and other environmental emergencies caused by natural and anthropogenic factors.

The authors conclude that the improvement of the current system of normative legal acts in the sphere under consideration is a priority task, the solution of which shall be accelerated, taking into account the increase of environmental emergencies. Nowadays it becomes apparent that most regulations that govern relations in this field do not solve all the problems arising from environmental emergencies, including the provision of environmental safety in the event of their occurrence. As for the whole time of their existence, adoption, introduction of numerous changes and additions, the perfect mechanism of legal regulation of relations in the field of ensuring environmental safety in case of environmental emergencies has never been established.

The article contains analysis of the development of national legislation that regulates relations in the field of environmental safety, protection of population and territories in case of environmental emergencies relation to the current political and legal conditions.

The authors found that the current system of legislation of Ukraine in this sphere is a complex and multi-level structure. This allows to consider it as a complex legal institute, constituting set of legal acts that regulate a certain type of homogeneous social relations in this sphere.

Keywords: environmental law, environmental legislation of Ukraine, environmental safety, environmental emergencies, protection of population and territories.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку України законодавство у сфері забезпечення екологічної безпеки, захисту населення і територій за надзвичайних екологічних ситуацій (далі – НЕС) техногенного та природного характеру свідчить про наявність значної кількості нормативно-правових актів, необхідність прийняття яких викликана аваріями, катастрофами, стихійними лихами, епідеміями та іншими НЕС, що зумовлені природними й антропогенними факторами.

Проблеми забезпечення екологічної безпеки є предметом наукових досліджень як вчених еколого-правової науки, так і представників інших галузей наук. Однак питання забезпечення екологічної безпеки за НЕС техногенного та природного характеру, на наш погляд, потребують більш належної уваги з боку науковців еколого-правової проблематики. Зокрема, відносини в цій сфері вже були предметом наукових досліджень авторів статті [2; 24], однак сучасні зміни національного законодавства та нові загрози екологічній безпеці нашої країни стали передумовою перегляду зазначеної проблематики та пошуку нових шляхів до вирішення окреслених питань.

Метою статті є дослідження сучасного стану законодавства України, яке регулює відносини у сфері забезпечення екологічної безпеки за НЕС техногенного та природного характеру у зв'язках із політико-правовими реаліями та їх місце в еколого-правовій політиці держави.

Виклад основного матеріалу. Так, у Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 р. [10] зазначено, що на території нашої держави зберігається високий ризик виникнення надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, причинами виникнення яких є різні чинники, в тому числі зміна клімату. Зокрема, відзначається зростання загрози катастрофічних повеней у Карпатах, масштабних пожеж на торфовищах, підтоплення територій, розширення аридної зони південного регіону, підвищення частоти та тривалості посух, висихання річок та водойм Причорномор'я, Приазов'я, включно з лиманами, перетворення степів південного регіону на пустелі, затоплення прибережних територій та гостру нестачу питної води в центральних, південних і східних регіонах України.

У цьому зв'язку серед основних засад державної екологічної політики законодавець визначає запобігання виникненню НЕС природного і техногенного характеру, що передбачає аналіз і прогнозування екологічних ризиків, які ґрунтуються на результатах стратегічної екологічної оцінки, оцінки впливу на довкілля, а також комплексного моніторингу стану навколишнього природного середовища, а також забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, підвищення рівня екологічної безпеки в зоні відчуження тощо (Розділ II Закону).

В Указі Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 р. [23], як і в проекті Закону України «Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року» від 07 серпня 2018 р. № 9015 [19], однією із таких цілей визначено вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками. Зокрема, сучасний розвиток законодавства України у сфері забезпечення екологічної безпеки за НЕС повинен здійснюватися у напрямку врахування глобалізаційних процесів, пов'язаних із подоланням негативного впливу зміни клімату на людство і навколишнє природне середовище в цілому, оскільки це становить реальну загрозу екологічній безпеці держави та є передумовою виникнення НЕС [25].

У наведеному вище проекті Закону також зазначено, що одним із пріоритетів вектору безпеки є безпека життя та здоров'я людини, що неможливо без безпечного стану довкілля і доступу до якісної питної води й санітарії, безпечних і якісних харчових продуктів та промислових товарів тощо.

Водночас, відповідно до Постанови Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Пріоритети екологічної політики Верховної Ради України на наступні п'ять років» від 14 січня 2020 року № 457-ІХ [18] Кабінету Міністрів України, було рекомендовано розглянути питання про стан виконання указу Президента України від 10 лютого 2010 р. № 145 «Про оголошення територій міста Калуш та сіл Кропивник і Сівка-Калуська Калуського району Івано-Франківської області зоною надзвичайної екологічної ситуації» (п. 5), що свідчить про актуальність даних екологічних проблем і сьогодні, не зважаючи на те, що цей указ Президента України був прийнятий 10 років тому. У цьому зв'язку доцільно вести мову про ефективність заходів, які застосовуються у разі запровадження правового режиму зони надзвичайної екологічної ситуації, та контроль за їх дотриманням і виконанням.

Таким чином, можемо зробити висновок про те, що в новітніх політико-правових документах, які регулюють відносини у сфері забезпечення державної екологічної політики, визначено пріоритетне завдання держави щодо забезпечення екологічної безпеки в різних сферах суспільного життя, в тому числі за НЕС. Наше дослідження спрямоване на розгляд правових та інших проблем забезпечення екологічної безпеки за НЕС техногенного та природного характеру, виявлення можливих шляхів вдосконалення законодавчого регулювання цих відносин у руслі еколого-правової політики держави.

Наразі чинна система законодавства України у зазначеній сфері являє собою складну і багаторівневу структуру, а нормативно-правові акти, які регулюють вказані відносини, складають певну ієрархічну систему, в якій їхня юридична значимість залежить від місця і компетенції органу, що прийняв відповідний документ, і яка на сьогодні складається із декількох рівнів.

Так, до першого рівня нормативно-правових актів у сфері забезпечення екологічної безпеки,

захисту населення і територій за НЕС належить Конституція України [15], яка є основоположним базовим правовим актом для всієї структури національного законодавства у даній сфері.

У Конституції України питання забезпечення екологічної безпеки, захисту населення і територій за НЕС регулюються наступним чином: шляхом закріплення положення про те, що забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України є обов'язком держави (ст. 16), встановлення підстав та правових основ щодо обмежень прав і свобод громадян (ст. 34, 35, 64), визначення компетенції введення надзвичайного стану й оголошення окремих місцевостей зоною НЕС (п. 31 ст. 85, п. 19 ст. 92) та повноважень Президента України (п. 21 ст. 106) і Кабінету Міністрів України (п. 7 ст. 116) у разі введення надзвичайного стану, у тому числі правового режиму зони НЕС тощо.

Другий рівень у системі законодавства, що розглядається, становлять міжнародно-правові документи. Згідно з ч. 1 ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України, що є передумовою широкого залучення до національного законодавства міжнародно-правових норм у сфері забезпечення екологічної безпеки, захисту населення і територій за НЕС. На цей час міжнародно-правовий захист громадян за НЕС регламентується окремими документами, в яких вказані питання отримали своє висвітлення у загальній формі.

До нормативно-правових актів третього рівня ієрархічної структури законодавства у сфері забезпечення екологічної безпеки, захисту населення і територій за НЕС належать закони України та підзаконні нормативно-правові акти.

Усвідомлюючи важливість та неминучість врегулювання зазначених питань, Верховною Радою України 2 жовтня 2012 р. було прийнято Кодекс цивільного захисту України [14] (далі – КЦЗ України), аналіз норм якого свідчить про те, що законодавець проігнорував розгляд основних аспектів забезпечення екологічної безпеки, захисту населення і територій за НЕС. Зокрема, він містить лише шість статей (ст.ст. 84-89), які спрямовані на регулювання відносин щодо відшкодування матеріальних збитків та надання допомоги постраждалим в умовах НЕС, при цьому залишається не вдосконалим механізм надання такої допомоги. Також належним чином на законодавчому рівні не розглянуті питання щодо: 1) порядку відшкодування шкоди постраждалим; 2) запровадження екологічного страхування ризиків НЕС; 3) процедури надання гуманітарної допомоги; 4) соціально-правового захисту населення; 5) реабілітації постраждалих територій; 6) забезпечення належного рівня екологічної безпеки на зазначених територіях; 7) фінансування заходів за НЕС тощо. У зв'язку із зазначеним, незважаючи на прийняття кодифікованого нормативно-правового акта, який регулює відносини у сфері, що розглядається, пра-

вово регулювання забезпечення екологічної безпеки, захисту населення і територій за НЕС потребує подальшого розвитку та удосконалення законодавчого врегулювання, оскільки вирішення основних проблем у цій сфері залишається актуальним на цей час.

Водночас необхідно зазначити, що в Законі України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру», який втратив чинність у зв'язку з прийняттям КЦЗ України, зазначені питання були більш детально врегульовані, хоча і не повною мірою. Крім того, на відміну від Кодексу, в згаданому Законі містилося визначення понять «надзвичайна ситуація техногенного та природного характеру», «захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру» тощо.

Не зважаючи на викладене вище, КЦЗ України є одним із джерел права екологічної безпеки, оскільки останній регулює відносини щодо попередження виникнення ситуацій, які порушують екологічну рівновагу нашої держави, а також у разі їх настання. У зв'язку з цим, на нашу думку, слід звернути увагу на те, що залишається недоопрацьованою низка його положень у цій сфері. Так, у Розділі V, який регулює відносини щодо запобігання надзвичайним ситуаціям, окрема Глава 12 присвячена забезпеченню техногенної безпеки, а Глава 13 – забезпеченню пожежної безпеки. При цьому тільки у ст. 52 закріплено положення про те, що вимоги щодо дотримання техногенної безпеки повинні відповідати нормам екологічної безпеки. Водночас окремої Глави, яка б стосувалася правового регулювання забезпечення екологічної безпеки у разі настання НЕС техногенного та природного характеру, цей Кодекс не містить. На нашу думку, такий підхід законодавця до вирішення зазначених питань є незрозумілим, оскільки у разі настання аварій, стихійних лих, катастроф та інших НЕС техногенного та природного характеру одним із пріоритетних завдань є забезпечення екологічної безпеки на територіях, де вони виникли.

Таким чином, можемо зробити висновок про те, що КЦЗ України щодо регулювання відносин у сфері забезпечення екологічної безпеки, захисту населення і територій за НЕС сьогодні більшою мірою має декларативний характер, а не регулятивний.

Розглядаючи питання забезпечення екологічної безпеки за НЕС, звернемо увагу на Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16 березня 2000 р. [11], згідно із положеннями якого однією із підстав для введення даного режиму є надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру, а саме стихійні лиха, катастрофи, аварії, пожежі, пандемії, панзоотії тощо (п.п. 2, 4, 5, 6, 7 ст. 4). Також такий режим запроваджується у разі соціально-політичних конфліктів (терористичні акти, масові беспорядки, що супроводжуються насильством, міжнаціональні і міжконфесійні конфлікти, захоплення державної влади чи зміна конституційного ладу України шляхом насильства тощо) (п.п. 1 ст. 4). Однак, як слушно зазначається в юридичній

літературі, об'єднання в одному законодавчому акті принципово різних підстав оголошення надзвичайного стану і різних по жорстокості правообмежень є недопустимим. Тому, на думку деяких вчених, необхідно розробити і прийняти два законодавчі акти – про надзвичайний стан і про стан національного (регіонального) лиха із різними правовими режимами, різними підставами і цілями застосування [16, с. 23–24].

У системі законодавства про забезпечення екологічної безпеки, захист населення і територій за НЕС техногенного та природного характеру необхідно окремо виділити Закон України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» від 13 липня 2000 р. [7]. Однак норми названого Закону більшою мірою лише дублюють окремі положення, що вже містяться в інших нормативно-правових актах. Зокрема, це питання щодо визначення джерел фінансування заходів, пов'язаних із ліквідацією НЕС; повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування з відповідних питань, а також залучення у разі виникнення потреби у виконанні великих обсягів аварійно-рятувальних і відновлювальних робіт військових частин Збройних сил України та інших військових формувань України тощо. Як зазначають науковці, доводиться говорити у цьому зв'язку про «законодавчий плагіат» і дублювання споріднених норм різних законів [1, с. 9].

Самостійне місце у структурі законодавства, що розглядається, посідають закони України «Про статус та соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991 р. [13] і «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 27 лютого 1991 р. [12], що спрямовані на захист населення і територій, які постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС, забезпечення екологічної безпеки на забруднених територіях та на вирішення проблем медичного і соціального характеру, які виникли внаслідок радіоактивного забруднення. Адже саме Чорнобильська катастрофа одна з перших показала, що законодавство у цій сфері є недосконалим, і підтвердила необхідність у вирішенні проблем забезпечення екологічної безпеки та захисту населення і територій за НЕС техногенного та природного характеру на державному рівні.

Для забезпечення екологічної безпеки, захисту громадян за НЕС вагоме значення має також Закон України «Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання» від 14 січня 1998 р. [6], норми якого регулюють питання щодо здійснення комплексу заходів щодо запобігання впливу іонізуючого випромінювання на організм людини вищевстановлених дозових меж опромінення, компенсацію за її перевищення встановлених дозових меж опромінення та відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок впливу іонізуючого випромінювання.

Не менш вагомим законодавчим актом, що визначає основи правового регулювання екологічної безпеки, захисту громадян за НЕС, є Закон України

«Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 р. [4], який закріплює умови і підстави запровадження у разі виникнення чи загрози виникнення або поширення особливо небезпечних інфекційних захворювань, масових отруєнь, радіаційних уражень органами державної виконавчої влади, місцевого і регіонального самоврядування за поданням відповідних посадових осіб державної санітарно-епідемічної служби в межах своїх повноважень особливих умов і режиму праці, навчання, пересування і перевезення, спрямованих на запобігання та ліквідацію цих захворювань та уражень. Тобто йдеться про такий режим, за умови запровадження якого необхідно застосовувати спеціальні заходи, безпосередньо спрямовані на попередження, подолання, мінімізацію або ліквідацію надзвичайної санітарно-епідемічної ситуації.

Питання запобігання епідеміям та епізоотіям, надання медичної допомоги у випадках НЕС врегульовані також Основами законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 р. [17], законами України «Про ветеринарну медицину» від 25 червня 1992 р. [3], «Про карантин рослин» від 30 червня 1993 р. [8] тощо.

Таким чином, проаналізовані закони регулюють специфічні суспільні відносини, що торкаються сфери забезпечення екологічної безпеки, захисту населення і сфери охорони навколишнього природного середовища за НЕС. Водночас правову основу регулювання зазначених відносин становлять також інші закони України, зокрема Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» від 18 січня 2001 р. [9], положення якого спрямовані на захист життя і здоров'я людей та довкілля від шкідливого впливу аварій на цих об'єктах шляхом запобігання їх виникненню, обмеження (локалізації) розвитку і ліквідації наслідків.

Вагоме значення для правового регулювання забезпечення екологічної безпеки, захисту населення і територій за НЕС техногенного та природного характеру мають і підзаконні нормативно-правові акти, які за своїм змістом у системі законодавства, що розглядається, є актами різних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування і які становлять четвертий рівень нормативно-правових актів у цій сфері.

До них, зокрема, належать нормотворчі приписи Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативні акти міністерств, відомств та органів представницької й виконавчої влади на місцях.

Сьогодні таких документів велика кількість і вони покликані вирішувати низку питань. Так, на виконання Закону України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» від 13 липня березня 2000 р. [7] приймаються укази Президента України виключної дії про оголошення тих чи інших територій зоною НЕС, якими передбачається проведення заходів, пов'язаних із нормалізацією екологічного стану, в тому числі забезпечення екологічної безпеки на постраждалих територіях, організацією надання

медичної, санаторної та соціальної допомоги громадянам, профілактичної роботи із оздоровлення населення і територій у зв'язку із НЕС техногенного або природного характеру [22].

Водночас вагома частина питань у регулюванні суспільних відносин, у тому числі щодо забезпечення екологічної безпеки, в зазначених умовах вирішується нормативно-правовими актами уряду України. Зокрема, це стосується порядку відшкодування шкоди особам, які постраждали, та порядку надання і визначення розміру грошової допомоги тим громадянам, які залишилися на попередньому місці проживання, виплати компенсацій за втрачене нерухоме майно у разі відселення або самостійного переселення з радіоактивно забруднених територій, затвердження методики оцінки збитків, які завдані НЕС техногенного та природного характеру, фінансування робіт із їх запобігання і ліквідації, створення і використання матеріальних резервів для подолання наслідків цих ситуацій, порядку ведення обліку НЕС, а також порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення НЕС техногенного та природного характеру тощо.

Наступну групу підзаконних актів становлять відомчі нормативні акти. У сфері забезпечення екологічної безпеки, захисту населення і територій за НЕС такі акти найчастіше приймаються Державною службою України з надзвичайних ситуацій, зокрема, вони мають форму наказів чи інструкцій. Аналогічні акти затверджують і різні міністерства, на які покладено виконання специфічних функцій у сфері, що розглядається. Значну їх кількість приймає Міністерство охорони здоров'я України. Водночас широкий блок відомчих нормативних актів представлено у таких силових структурах, як Міністерство оборони України, Служба Безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України тощо.

Місцеві органи державної влади й органи місцевого самоврядування відповідно до покладених на них повноважень також приймають нормативно-правові акти, дія яких обмежена підвладною їм територією, щодо регулювання відносин у разі виникнення НЕС техногенного та природного характеру, а саме забезпечення екологічної безпеки на даній місцевості та захист постраждалих.

Окрему групу у сфері забезпечення екологічної безпеки, захисту населення і територій за НЕС становлять нормативно-технічні документи (норми, нормативи, правила, стандарти) з пожежної безпеки, техногенної безпеки, санітарно-епідеміологічної безпеки, які, ґрунтуючись на принципах і положеннях законодавчих актів, встановлюють критерії, вимоги, умови забезпечення захисту та екологічної безпеки за НЕС техногенного та природного характеру.

Така численність нормативно-правових актів породжує дублювання, безсистемність, відсутність комплексності, що призводить до неефективності під час їх практичного застосування. Також, враховуючи їх велику кількість, можна констатувати

факт відсутності ефективного механізму реалізації задекларованих у них положень. Вважаємо, що така ситуація є не припустимою, яка багато в чому спричинена недосконалістю законодавства, яке регулює відносини щодо забезпечення екологічної безпеки за НЕС техногенного та природного характеру.

У зв'язку із підвищенням актуальності вирішення питань у зазначеній сфері розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 квітня 2011 р. № 368-р була схвалена Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру на 2012–2016 роки [20], в якій основною проблемою було визначено наявність високого ризику виникнення НЕС, що становить серйозну загрозу для суспільства і національної безпеки, а саме в екологічній сфері.

На розвиток названої Концепції Законом України від 7 червня 2012 р. була затверджена Загальнодержавна цільова Програма захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру на 2013–2017 роки [5]. Необхідно констатувати, що законодавець у зазначеній Програмі для розв'язання проблем забезпечення екологічної безпеки, захисту населення і територій за НЕС чи не вперше спробував чітко передбачити виконання основних завдань у цій сфері, з конкретним визначенням переліку об'єктів такого захисту, метою якого є послідовне зниження ризику виникнення НЕС техногенного та природного характеру, підвищення рівня безпеки населення, в тому числі екологічної, та захищеності територій від наслідків таких ситуацій.

На нашу думку, прийняття зазначеної Програми стало позитивним кроком, оскільки свідчить про те, що держава усвідомила важливість та неминучість врегулювання відносин щодо забезпечення екологічної безпеки, захисту населення і територій за НЕС техногенного та природного характеру. Однак сьогодні ми можемо відзначити, що лише її затвердження не вирішило зазначених проблем, а передбачені в ній очікувані результати від її виконання повною мірою залежали від створення досконалого механізму для її реалізації, без якого ця Програма набула «статусу» чергового декларативного документу.

Про важливість і необхідність забезпечення екологічної безпеки за НЕС свідчить і схвалена Кабінетом Міністрів України Концепція управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру від 22 січня 2014 р. № 37-р [21]. Зокрема, в цій Концепції акцентується увага на тому, що впровадження на території України сучасних принципів регулювання у сфері техногенної та природної безпеки здійснюється повільними темпами. Тому Концепція, на відміну від попередніх, розрахована на довгострокову перспективу і є основою для розроблення нормативно-правових актів, загальнодержавних, регіональних та галузевих програм у сфері техногенної та природної безпеки. Така проблема може бути розв'язана шляхом забезпечення єдності принципів формування і проведення державної політики у сфері екологічної

безпеки, а реалізація Концепції дасть змогу створити сприятливі умови для запровадження системи аналізу та управління ризиками як основи регулювання екологічної безпеки населення і територій України. Таким чином, можемо зробити висновок про те, що Концепція управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру насамперед спрямована на забезпечення екологічної безпеки у разі настання таких НЕС.

Висновки. Отже, враховуючи викладене вище, можна констатувати, що чинна система законодавства України у сфері забезпечення екологічної безпеки за НЕС техногенного та природного характеру являє собою складну і багаторівневу структуру, що зумовлено великим масивом законодавства і дозволяє розглядати її як комплексний правовий інститут, який

становить сукупність правових норм, що регулюють певний вид однорідних суспільних відносин у зазначеній сфері. Таким чином, вдосконалення чинної системи нормативно-правових актів у сфері, що розглядається, – це пріоритетна задача, вирішення якої необхідно прискорити, враховуючи збільшення НЕС техногенного та природного характеру. Сьогодні стає очевидним, що більшість нормативно-правових актів, які регулюють відносини у зазначеній сфері, не вирішують всіх проблем, що виникають за НЕС, у тому числі щодо забезпечення екологічної безпеки у разі їх настання. Оскільки за весь час їх існування (прийняття, внесення численних змін і доповнень) досконалий механізм правового регулювання відносин у сфері забезпечення екологічної безпеки за НЕС так і не був створений.

Список використаних джерел:

1. Андрейцев В.І. Систематизація екологічного законодавства як конструктивний процес його подальшої кодифікації. *Вісник КНУ. Юридичні науки*. 2006. Вип. 70-71. С. 4–11.
2. Балюк Г.І. Законодавство в сфері надзвичайних екологічних ситуацій: історія становлення і сучасний стан. *Вісник КНУ. Юридичні науки*. 2005. Вип. 67. С. 8–14.
3. Закон України «Про ветеринарну медицину» від 25 червня 1992р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 36. Ст. 531.
4. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 27. Ст. 218.
5. Закон України «Про загальнодержавну цільову програму захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру на 2013-2017 роки» від 7 червня 2012 р. *Офіційний вісник України*. 2012. № 50. Ст. 1955.
6. Закон України «Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання» від 14 січня 1998 року. *Офіційний вісник України*. 1998. № 6. Ст. 55.
7. Закон України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» від 13 липня березня 2000 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 42. Ст. 378.
8. Закон України «Про карантин рослин» від 30 червня 1993р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 34. Ст. 352.
9. Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» від 18 січня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 15. Ст. 73.
10. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 16. Ст. 70.
11. Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16 березня 2000 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 23. Ст. 176.
12. Закон України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 27 лютого 1991р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 16. Ст. 198.
13. Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28 лютого 1991р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 16. Ст. 200.
14. Кодекс цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 р. *Офіційний вісник України*. 2012. № 89. Ст. 3589.
15. Конституція України від 26 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
16. Кузніченко С.О. Надзвичайні спеціальні адміністративно-правові режими у законодавстві України. *Право України*. 2000. № 12. С. 20–24.
17. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.
18. Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Пріоритети екологічної політики Верховної Ради України на наступні п'ять років» від 14 січня 2020 року № 457-ІХ. *Голос України* від 30 січня 2020 р. № 18.
19. Проект Закону України «Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року» від 07 серпня 2018 р. № 9015. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH6YF00A.html.
20. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру на 2012-2016 роки» від 27 квітня 2011 року № 368-р. *Офіційний вісник України*. 2011. № 32. Ст. 1360.
21. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру» від 22 січня 2014 р. № 37-р. *Офіційний вісник України*. 2014. № 10. Ст. 333.
22. Указ Президента України «Про оголошення територій у межах населених пунктів Болеславчик, Мічуріне, Підгір'я, Чаусове-1, Чаусове-2 Первомайського району Миколаївської області зоною надзвичайної екологічної ситуації» від 31 серпня 2000р. № 1039/2000. *Офіційний вісник України*. 2000. № 36. Ст. 1527; Указ Президента України «Про оголошення окремих районів та міст Вінницької, Кіровоградської, Миколаївської, Одеської, Хмельницької та Черкаської

областей зоною надзвичайної екологічної ситуації» від 11 грудня 2000 р. № 1324/2000. *Офіційний вісник України*. 2000. № 50. Ст. 53; Указ Президента України «Про оголошення окремих районів Закарпатської області зоною надзвичайної екологічної ситуації» від 9 березня 2001 р. № 170/2001. *Офіційний вісник України*. 2001. № 11. Ст. 24; Указ Президента України «Про оголошення окремих територій Вінницької, Івано-Франківської, Закарпатської, Львівської, Тернопільської та Чернівецької областей зонами надзвичайної екологічної ситуації» від 28 липня 2008 р. № 682/2008. *Офіційний вісник України*. 2008. № 58. Ст. 1935; Указ Президента України «Про оголошення територій міста Калуш та сіл Кропивник і Сівка-Калуська Калуського району Івано-Франківської області зоною надзвичайної екологічної ситуації» від 12 лютого 2010 р. № 1885-VI. *Офіційний вісник України*. 2010. № 10. Ст. 491.

23. Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 р. № 722/2019. *Офіційний вісник України*. 2019. № 79. Ст. 2712.

24. Шараєвська Т.А. Правове регулювання захисту територій і громадян за надзвичайних екологічних ситуацій в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук 12.00.06 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2013. 19 с.

25. Sharaievska T.A. Climate Change as a Threat to Environmental Safety: International Legal Regulation. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. Vol. 5. №. 2. 2018. P. 145–151.